

Slachtofferschap met internaliserende en externaliserende
gedragsproblemen

Master's thesis pedagogische wetenschappen

Utrecht Universiteit

Master's programme in Clinical Child, Family and Education Studies

Van de Steeg, D. (6551556)

Thesisbegeleider: Branje, S.J.T

Tweede beoordelaar: Bernasco, E.L.

29-05-2020

RADAR project

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterthesis, die is geschreven voor de opleiding Clinical Child, Family and Education Studies vanuit de faculteit pedagogische wetenschappen aan de Universiteit van Utrecht. In dit onderzoek wordt er gekeken, hoe slachtofferschap bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar samenhangt tot ontwikkeling van internaliserende en externaliserende gedragsproblematiek. Het onderzoek is uitgevoerd met data van het Research on Adolescent Development and Relationships Project [RADAR]. Via deze weg wil ik graag de onderzoekers van het project bedanken voor het beschikbaar stellen van de database.

Daarnaast wil ik graag mijn thesisbegeleidster Susan Branje bedanken voor haar betrokkenheid, flexibiliteit en begeleiding gedurende mijn onderzoek. Ook wil ik mijn medestudenten bedanken voor het meedenken bij lastige vraagstukken en het geven van feedback. Tot slot bedank ik familie en vrienden voor hun steun tijdens het schrijven van mijn masterthesis.

Doris van de Steeg

Groningen, 29 mei 2020

Samenvatting

Adolescenten die te maken hebben gehad met slachtofferschap van delinquent gedrag komt tussen de 8-32% voor. Uit onderzoek is gebleken dat blootstelling aan slachtofferschap een verhoogd risico kan geven op het ontwikkelen van internaliserende en externaliserende gedragsproblemen. Het doel van deze huidige studie was of slachtofferschap van delinquent gedrag gedragsproblemen zoals, depressie, angst, agressie en delinquent gedrag kan voorspellen. Huidig onderzoek maakt gebruik van gegevens uit het *Research on Adolescent Development And Relationships* (RADAR). De steekproef bestaat uit 497 adolescenten. De ontwikkeling van de adolescent werd tijdens het onderzoek meegenomen van meetronde één tot meetronde zes. De deelnemers zijn op willekeurige geselecteerde scholen geworven in het midden en westen van Nederland. Zelfrapportage vragenlijsten werden door de adolescent ingevuld. De vragenlijsten zijn gericht op angst, depressie, agressie, delinquent gedrag en slachtofferschap. Uit de onderzoeksresultaten is gebleken dat er een gemiddeld verschil is gevonden in slachtofferschap, de slachtoffers scoren in bijna alle probleemgebieden hoger dan de niet-slachtoffers, behalve bij het probleemgebied angst. Verder is gebleken dat er een significant interactie-effect is gevonden tussen tijd en slachtofferschap op agressie en delinquent gedrag. Dit betekent dat de ontwikkeling van agressie en delinquent gedrag over tijd verschilde tussen de groepen. Door deze kennis kan er een bijdrage geleverd worden aan de gevolgen van slachtofferschap van delinquent gedrag. Om vervolgens een preventieprogramma te maken, waarin de adolescent vroegtijdig de signalen kan herkennen van internaliserende en externaliserende gedragsproblemen.

Zoektermen: Angst, depressie, agressie, delinquent gedrag, internaliserende gedragsproblemen, externaliserende gedragsproblemen, adolescenten, slachtofferschap

Abstract

Between 8-32% of adolescents fall victim to delinquent behaviour. Research suggests victimhood of such kind increases the risk of the development of behavioural problems both in the internalizing and externalizing domain. The goal of this study is to investigate the predictive capacity of victimhood of delinquent behaviour on behavioural problems such as depression, anxiety, aggression and delinquent behaviour. This study uses data from the *Research on Adolescent Development And Relationships* (RADAR) study. The samples used includes the self-report on depression, anxiety, aggressive and delinquent behaviour and victimhood of 497 adolescents. The samples have been recruited in a randomized fashion within the mid and western part of the Netherlands. These samples consist out of six years of consecutive measurements for every subject. The results show an average difference in victimhood for all problem domains excluding anxiety when comparing victims to non-victims. In addition a significant interaction effect on victimhood has been found in time for aggression and delinquent behaviour, meaning that the development of these problems in time differed between victims and non-victims. This study provides insides that can aid in the development of prevention programs for adolescents that fall victim to delinquent behaviour. Such that early warning signals of internalizing and externalizing behaviour can be detected.

Keywords: Anxiety, depression, aggressive, delinquent behaviour, internalizing behaviour, externalizing behaviour, adolescents, victimhood.

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

Uit onderzoek is gebleken dat 8-32% van de adolescenten (12-18 jaar) te maken hebben gehad met slachtofferschap van delinquent gedrag (Finkelhor et al., 2015). Slachtofferschap van delinquent gedrag houdt in, dat individuen te maken hebben gehad met criminaliteit, seksueel misbruik, mishandeling of geweld (Fisher et al., 2015). Slachtofferschap bij adolescenten ontstaat wanneer zij gedurende lange periode worden blootgesteld aan opzettelijk schadelijk gedrag van anderen, zonder instaat te zijn zichzelf te verdedigen (Salmivalli, 2010). Daden die leiden tot slachtofferschap komen vaak voor op school, vooral op locaties waar het toezicht van volwassenen lager is (Vaillancourt et al., 2010). Daarnaast komt het ook veel thuis en in de buurt voor (Fite et al., 2013). Onderzoek heeft aangetoond dat blootstelling aan slachtofferschap, een verhoogd kans geeft op het ontwikkelen van internaliserende en externaliserende gedragsproblemen (Williford et al., 2018).

In dit huidige onderzoek wordt onderzocht hoe internaliserende en externaliserende gedragsproblemen zich ontwikkelen bij adolescenten en of slachtofferschap samenhangt met deze ontwikkeling. Voor dit onderzoek wordt onder de internaliserende gedragsproblemen angst en depressie verstaan (Gresham & Kern, 2004). Voor de externaliserende gedragsproblemen wordt agressief en delinquent gedrag verstaan (Keil & Price, 2006).

Een depressie kan gekenmerkt worden door de volgende symptomen: een sombere stemming, een duidelijke verminderde interesse of plezier in activiteiten, gevoelens van waardeloosheid of schuldgevoelens (American Psychiatric Association, 2013). Het ontwikkelen van een depressie onder adolescenten kan komen door negatieve ervaringen, hieronder wordt verstaan: misbruik, kindermishandeling of pesterijen (Anda & Felitti, 2004). Dit kan later leiden tot slechtere gezondheidssuitkomsten (Choi et al., 2017; Thayer et al., 2017). Ook dagelijkse aspecten zoals leven in armoede of in een buurt met geweld kan het ontwikkelen van een depressie vergroten (Metzler, Merrick, Klevens, Ports, & Ford, 2017; Wade, Shea, Rubin, & Wood, 2014). Slachtofferschap is een ernstige vorm van mishandeling die wordt geassocieerd met sociale angst (Siegel, la Greca, & Harrison, 2009) en terugtrekking (Rubin Coplan, & Bowker, 2009), die beide ertoe kunnen leiden dat kinderen zich hopeloos voelen over hun sociale leven. Wat uiteindelijk kan resulteren in depressieve symptomen, zoals verdriet of een lage eigenwaarde.

Angst wordt vaak gekenmerkt door een onaangenaam gevoel van bezorgdheid. Dit gaat vaak gepaard met fysieke symptomen, zoals hartkloppingen, rusteloosheid, hoofdpijn en transpireren (Sadock et al., 2007). Angst kan over het algemeen worden gezien als een normale en adaptieve reactie. Daarentegen kan angst een bron worden voor pathologie,

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

wanneer deze overmatig is qua intensiteit en duur. Dit kan uiteindelijk resulteren in een angststoornis (Rachman, 1991). De *Rachman's three pathway theory* suggereert drie belangrijke manieren waarop angst kan ontstaan. Namelijk door klassieke conditionering, modeling en observeren. Klassieke conditionering kan model staan voor de ontwikkeling van angststoornissen. Wanneer een onschadelijke, neutrale stimulus herhaaldelijk wordt geassocieerd met een gevaarlijke situatie, dan zal op den duur de stimulus op zichzelf een angstreactie veroorzaken. Door de eerdere ervaringen die met deze stimulus zijn aangeleerd, wordt angst een gepaste reactie erop (Rachman, 1991). Bij modeling kunnen kinderen angstige reacties ten aanzien van objecten en/of situaties aanleren door anderen op een angstige manier te zien reageren op deze objecten en/of situaties. Of door middel van observeren, door het zien van een angstig persoon in een bedreigende situatie kan er indirect ook angst ontstaan bij iemand (Rachman, 1991). Ook heeft een negatieve opvoeding, zoals geweld in het gezin (McLeod et al., 2007) en negatieve levenservaringen invloed op het ontwikkelen van angst (Dadds & Barrett, 2001). Het ontwikkelen van sociale angst en sociale vermijding is een vorm van angst wat vaak terug is te zien bij slachtoffers. Deze angsten kunnen bijvoorbeeld ontstaan vanuit de *Rachman's three pathway theory*. Sociale vermijding is vaak een veel voorkomende reactie op een ervaring met delinquent gedrag (Klemanski et al., 2017; Mathews et al., 2014; Zimmer-Gembeck, 2015).

Agressief gedrag wordt gedefinieerd als gedrag dat (psychische of fysieke) beschadiging bij anderen tot gevolg heeft (Berkowitz, 1993). Het ontwikkelen van agressief gedrag kan vanuit de sociale leertheorie van Bandura worden aangeleerd (Zimbardo et al., 2018). De sociale leertheorie van Bandura houdt in dat kinderen nieuw gedrag aanleren door anderen te observeren en te imiteren. Dus hoe vaker een kind wordt blootgesteld aan agressief gedrag van zijn ouders, des te meer kans dat het kind zelf ook agressief gedrag gaat vertonen. Het kind legt dus een link tussen het gedrag van de ouder en het eigen gedrag, hierdoor wordt agressie een aanvaardbaar manier van handelen om problemen op te lossen. Dit wordt ook wel modeling genoemd. Door modeling wordt sociaal gedrag, waaronder agressief gedrag aangeleerd (Franić et al., 2010; Zalsman et al., 2006). Het onderzoek van Brown et al., (2017) heeft aangetoond dat adolescenten eerder agressie kunnen ontwikkelen als zij te maken hebben gehad met meerdere stressvolle levensgebeurtenissen. Verder is er bewijs dat adolescenten die met huiselijk geweld te maken hebben gehad, een groter risico lopen om ook dader te worden van andere vormen van geweld (McKinney et al., 2009; Smith-Marek et al., 2015).

In de afgelopen decennia is uit onderzoek gebleken dat slachtoffers en delinquenten

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

veel kenmerken en risicofactoren delen (Broidy et al., 2006; Cuevas et al., 2007; Jennings et al., 2010). De *routine activities theory* en de *subcultural theories* benadrukken hoe risicovolle levensstijlen en omgevingsfactoren kansen creëren voor het ontwikkelen van slachtofferschap en delinquentie (Schreck et al., 2017; Taylor et al., 2008). Bovendien blijkt uit onderzoek dat jongeren met weinig zelfbeheersing een verhoogd risico lopen om het slachtoffer te worden van misdrijven (Gottfredson & Hirschi, 1990; Schreck, 1999). Verder blijkt dat slachtofferschap een oorzaak kan zijn van latere delinquentie (Agnew, 2010; Farrell & Zimmerman, 2018). De *general strain theory* suggereert dat slachtofferschap negatieve emoties veroorzaakt, die op hun beurt delinquent gedrag en coping oproepen (Agnew, 2010). Verder is te zien naarmate slachtoffers ouder worden, het delinquent gedrag ook toeneemt (Cuevas et al., 2007). Onderzoek wijst uit dat slachtoffers die meer tegenslagen hebben gehad, minder sociale steun hebben en vaker psychische klachten krijgen, een groter risico lopen om delinquent gedrag te vertonen (Cuevas et al., 2007).

Door deze feiten lijkt het belangrijk om een beter beeld te krijgen over hoe slachtofferschap samenhangt met de ontwikkeling van gedragsproblemen, om zo gericht preventie in te kunnen zetten. Het onderzoek baseert zich op de volgende vraag: Hoe ontwikkelen internaliserende en externaliserende gedragsproblemen bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar, en hangt slachtofferschap samen met deze ontwikkeling? De volgende deelvragen zijn hiervoor opgesteld.

1. Hoe ontwikkelt een depressie bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar, en hangt slachtofferschap samen met deze ontwikkeling?
2. Hoe ontwikkelt angst bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar, en hangt slachtofferschap samen met deze ontwikkeling?
3. Hoe ontwikkelt agressief gedrag bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar, en hangt slachtofferschap samen met deze ontwikkeling?
4. Hoe ontwikkelt delinquent gedrag bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar, en hangt slachtofferschap samen met deze ontwikkeling?

Methode

Huidig onderzoek maakt gebruik van gegevens uit RADAR project. Het RADAR project is een longitudinaal onderzoek dat loopt sinds 2005. Radar focust zich op adolescenten waarin gekeken wordt naar de interacties en conflicten met ouders en vrienden, emotionele status, persoonlijkheid, identiteit, internaliserend en externaliserend probleemgedrag.

Participanten en procedure

In het huidige onderzoek werd de ontwikkeling van de adolescent van meetronde één tot meetronde zes meegenomen. De steekproef bestond uit 497 adolescenten, voor dit huidige onderzoek verschilde het per vragenlijst hoeveel adolescenten er hadden deelgenomen. Zie tabel 1 voor een overzicht. Voor dit onderzoek werd alleengebruik gemaakt van de zelfrapportage vragenlijsten die door de adolescent was ingevuld. De vragenlijsten die werden gebruikt voor het huidige onderzoek zijn gericht op angst, depressie, agressie, delinquent gedrag en slachtofferschap. De meetinstrumenten bestonden uitsluitend uit vragenlijsten en zijn in alle meetronden opgenomen. Alleen volledige dossiers werden meegenomen in dit onderzoek.

In 2005 begon de gegevensverzameling, hierbij zaten de adolescenten in het eerste jaar van het middelbaar onderwijs. De adolescenten werden gevolgd vanaf hun 12^e jaar tot hun 18^e jaar. (Research on Adolescent Development and Relationships; van Lier, Frijns, den Exter Blokland, Neuman, Koot, & Meeus, 2008). De deelnemers waren op willekeurige geselecteerde scholen geworven in het midden en westen van Nederland. Voor de deelname aan het onderzoek werd schriftelijke informatie naar de gezinnen gestuurd. De ouders, zussen/broers en beste vriend(in) namen ook deel aan het onderzoek. Ouders van beide families gaven toestemming voor deelname en onderzoek. De deelnemers kregen daarnaast een vergoeding voor hun deelname. De onderzoekers waren getraind voor de afname van de vragenlijsten.

Meetinstrumenten

Reynolds Adolescent Depression Scale-second edition (RADS-2; Reynolds, 2000). De RADS-2 werd gebruikt om depressie te kunnen meten. Het instrument bestaat uit 30 items. Voor het huidige onderzoek werd de totaalscore van depressie gebruikt. Voorbeelditems uit de vragenlijst waren: ‘Ik voel me gelukkig’ of ‘Ik heb zin om weg te lopen’.

De adolescent kan gebruik maken van de antwoordopties 1 (bijna nooit) tot 4 (meestal).

De betrouwbaarheid van deze taak was gemeten met de Cronbach's alpha, vanaf een Cronbach's alpha van .7 is een taak betrouwbaar (Field, 2013). De Cronbach's alpha van de RADS-totaalscore was .90, dit houdt in dat de RADS-totaalscore betrouwbaar is.

Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorder (SCARED; Birmaher, 1999). Om angst te kunnen meten werd er gebruik gemaakt van de SCARED-vragenlijst. De SCARED is een vragenlijst gericht op angstklachten met 38 items verdeeld over negen sub schalen. Voorbeelditems uit de SCARED waren, ‘Ik word bang als ik niet thuis slaap of ‘Ik ben iemand die zich veel zorgen maakt’. Hierbij werd gebruik gemaakt van het schaaltype 1

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

(bijna nooit) tot 3 (vaak). De totaalscore van angst werd gebruikt. De Cronbach's alpha van de SCARED-totaalscore was .91, dit houdt in dat de SCARED-totaalscore betrouwbaar is.

Youth Self Report (YSR; Achenbach, 1991). Het meetinstrument bestond uit twee schalen, namelijk agressief en delinquent gedrag. Dit meetinstrument bestaat uit 30 items met een schaaltype van 0 (nooit) tot 2 (vaak). De schaal agressief gedrag bestond uit 19 items, een voorbeelditem van deze schaal was, "Ik maak veel ruzie". De schaal van delinquent gedrag bestond uit 11 items, een voorbeelditem van deze schaal was, "ik gebruik alcohol of drugs". De Cronbach's alpha van de schaal delinquent gedrag was, .85, dit houdt in dat het betrouwbaar is. De Cronbach's alpha van de schaal agressief gedrag was, .90, dit houdt in dat het betrouwbaar is.

Slachtofferschap (Nieuwbeerta, 2002). Het meetinstrument bestaat uit 5 items met doorvraag als er op een item "ja" werd beantwoord. Het schaaltype is 0=nee en 1=ja. De bijbehorende schaal is slachtofferschap van delinquent gedrag. Van de slachtofferschap variabele werd eerst een somscore gemaakt van slachtofferschap over tijd, er werd dan eerst een som gemaakt van de zes dichotome scores per meetronde. Vervolgens werd daar een dichotome score gemaakt van slachtofferschap over tijd, waarbij 0 degene was die in geen van de meetronden slachtoffer waren, en 1 voor degenen die in 1 of meer meetronden slachtoffer zijn geweest. De Cronbach's alpha van slachtofferschap over tijd was, .79, dit houdt in dat het betrouwbaar is.

Resultaten

Een tweeweg anova met herhaalde metingen werd gebruikt om de vier deelvragen te kunnen beantwoorden. Voordat de resultaten werden geïnterpreteerd was het van belang om eerst te kijken of er was voldaan aan de assumpties bij alle vier de deelvragen. De assumptie van sphericiteit was geschonden bij alle vier de deelvragen, daarom zijn het aantal vrijheidsgraden Greenhouse-Geisser gecorrigeerd. Het bestuderen van de Shapiro-Wilk toets toonde aan, dat de scores van alle afhankelijke variabelen (Depressie, angst, agressie en delinquent gedrag) niet normaal verdeeld waren. Echter lijkt een Tweeweg anova met herhaalde metingen een valide optie, omdat het robuust lijkt voor type I fouten (Blanca, Alarcón, Arnau, Bono & Bendayan, 2017).

In tabel 1 worden de beschrijvende statistieken weergegeven.

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

Tabel 1

De Gemiddelde (*M*), standaardafwijking (*SD*) en aantal participanten (*n*) van de resultaten van de zes meetrondes van depressie, angst, agressie en delinquent gedrag van de groep slachtoffers en de groep niet- slachtoffers en de totaalscores.

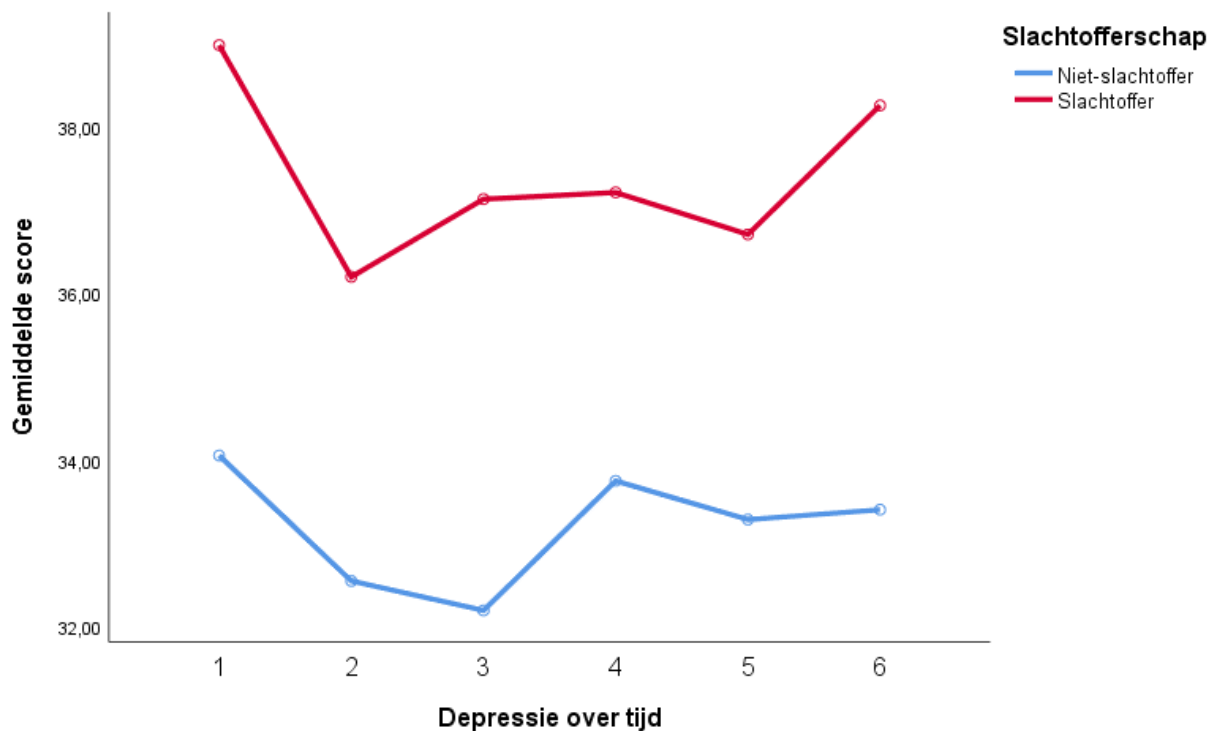
Depressie scores						
Meetronde	Slachtoffer (n=227)		Niet-Slachtoffer (n=141)		Totaal (n=368)	
	M	SD	M	SD	M	SD
1	38.99	11.84	34.05	8.51	37.10	10.94
2	36.21	12.24	32.55	9.16	34.81	11.29
3	37.13	12.96	32.20	9.35	35.24	11.94
4	37.21	12.74	33.75	11.31	35.88	12.31
5	36.71	11.84	33.29	11.07	35.41	11.66
6	38.26	12.91	33.40	10.81	36.40	12.36

Angst scores						
Meetronde	Slachtoffer (n=175)		Niet- Slachtoffer (n=55)		Totaal (n=230)	
	M	SD	M	SD	M	SD
1	50.95	9.76	50.35	8.40	50.81	9.44
2	49.36	9.72	47.02	6.78	48.80	9.14
3	49.24	9.92	47.89	7.70	48.92	9.44
4	49.68	11.05	47.11	6.11	49.07	10.14
5	48.48	10.04	47.22	6.52	48.18	9.32
6	48.18	10.64	48.85	9.14	48.34	10.29

Agressie scores						
Meetronde	Slachtoffer (n=226)		Niet-Slachtoffer (n=140)		Totaal (n=366)	
	M	SD	M	SD	M	SD
1	8.21	5.30	5.58	3.87	7.21	4.96
2	7.81	6.15	4.49	3.93	6.54	5.64
3	8.17	6.01	4.74	4.24	6.86	5.64
4	8.14	5.73	4.34	4.56	6.69	5.62
5	7.11	5.34	4.79	4.84	6.22	5.27
6	6.16	5.25	4.09	4.12	5.37	4.94

Delinquent gedrag scores						
Meetronde	Slachtoffer (n=226)		Niet-Slachtoffer (n=140)		Totaal (n=366)	
	M	SD	M	SD	M	SD
1	3.55	2.63	2.24	1.90	3.05	2.46
2	3.63	3.37	1.97	1.87	2.99	3.00
3	4.00	3.09	2.23	2.08	3.32	2.88
4	4.43	2.86	2.64	2.64	3.74	2.91
5	4.40	2.94	2.85	2.32	3.81	2.82
6	4.04	2.85	2.97	2.65	3.63	2.82

Effect van slachtofferschap op depressie

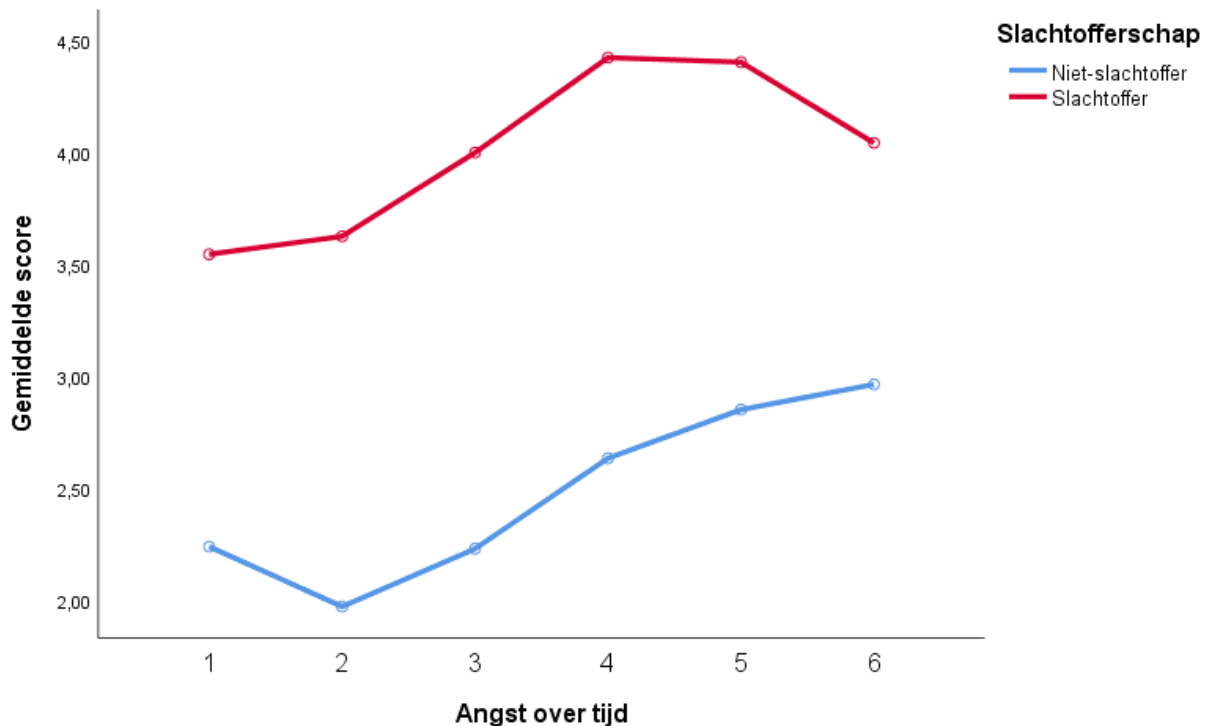
Figuur 1. Gemiddelde score van depressie over tijd in samenhang met slachtofferschap.

De eerste deelvraag was, hoe ontwikkelt een depressie bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar, en hangt slachtofferschap samen met deze ontwikkeling? Uit de analyses kwam naar voren dat er een significant binnenpersoons hoofdeffect van tijd op depressie was, $F(5, 1830) = 3.95, \rho < .001, \eta^2 = .01$. Dit is een klein effect, dit houdt in dat 1% van de totale variante toegeschreven kan worden aan verschillen over tijd. Er werd geen lineair hoofdeffect gevonden, maar wel een significant kwadratisch hoofdeffect, $F(1, 366) = 9.20, \rho < .003, \eta^2 = .03$. Dit is een klein effect, dit houdt in dat 3% van de totale variantie toegeschreven kan worden aan een kwadratisch effect van tijd. In de grafiek is te zien dat de adolescenten in het begin een hogere depressie score hebben, naarmate ze wat ouder worden neemt de depressie score af en op het einde neemt de depressie score weer toe. Verder was er een significant hoofdeffect van slachtofferschap, $F(1, 366) = 17.50, \rho < .001, \eta^2 = .05$. Dit is een klein effect, dit houdt in dat 5% van de totale variantie toegeschreven kan worden aan slachtofferschap. Dit betekent dat slachtoffers een hogere score op depressie hebben, dan niet-slachtoffers. Daarnaast werd er geanalyseerd of er sprake was van een significant interactie-effect tussen de variabelen slachtoffer en tijd. Deze werd niet gevonden, $F(5, 1830) = .93, \rho > .46, \eta^2 = .00$.

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

Dit betekent dat de ontwikkeling niet verschilt tussen slachtofferschap en niet-slachtofferschap.

Effect van slachtofferschap op angst

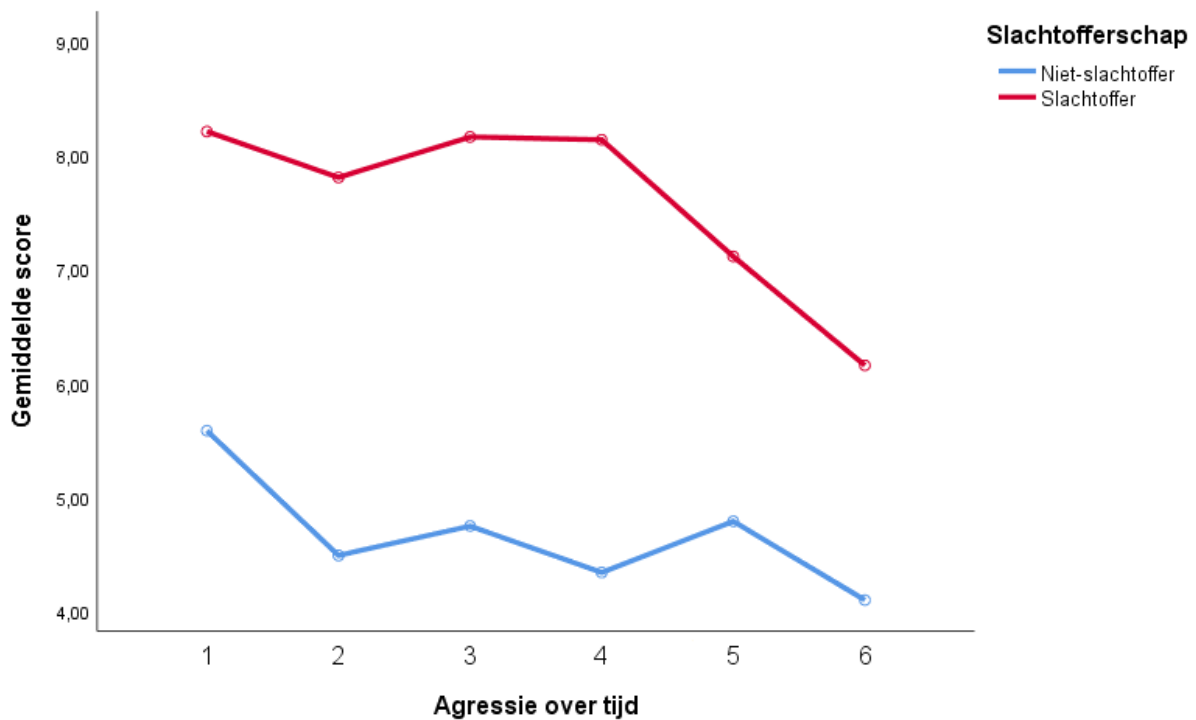
Figuur 2. Gemiddelde score van angst over tijd in samenhang met slachtofferschap

De tweede deelvraag was, hoe ontwikkelt angst bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar, en hangt slachtofferschap samen met deze ontwikkeling? Uit de analyses kwam naar voren dat er een significant binnenpersoons hoofdeffect van tijd op angst was, $F(5, 1140) = 4.8$, $\rho < .001$, $\eta^2 = .02$. Dit is een klein effect, dit houdt in dat 2% van de totale variantie toegeschreven kan worden aan verschillen over tijd. Er was geen kwadratisch effect gevonden, maar wel een significant lineair hoofdeffect, $F(1, 228) = 4.86$, $\rho < .03$, $\eta^2 = .02$. In de grafiek is een lineaire afname te zien, hierin valt het op dat in meetronde één zowel slachtoffers als niet-slachtoffers hoog score op angst. Naarmate de slachtoffers en niet-slachtoffers ouder worden, is er een afname te zien op de score angst. Verder was er geen significant hoofdeffect van slachtofferschap, $F(1, 228) = 1.01$, $\rho > .317$, $\eta^2 = .00$. Dit betekent dat slachtoffers geen significante hogere scores hebben dan niet-slachtoffers. Daarnaast werd er geanalyseerd of er sprake was van een significant interactie-effect tussen de variabelen slachtoffer en tijd. Er werd geen significant interactie-effect gevonden, $F(5, 1140) = 1.73$, $\rho >$

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

.125, $\eta^2 = .01$. Dit betekent dat de ontwikkeling niet verschilt tussen slachtoffers en niet-slachtoffers.

Effect van slachtofferschap op agressie

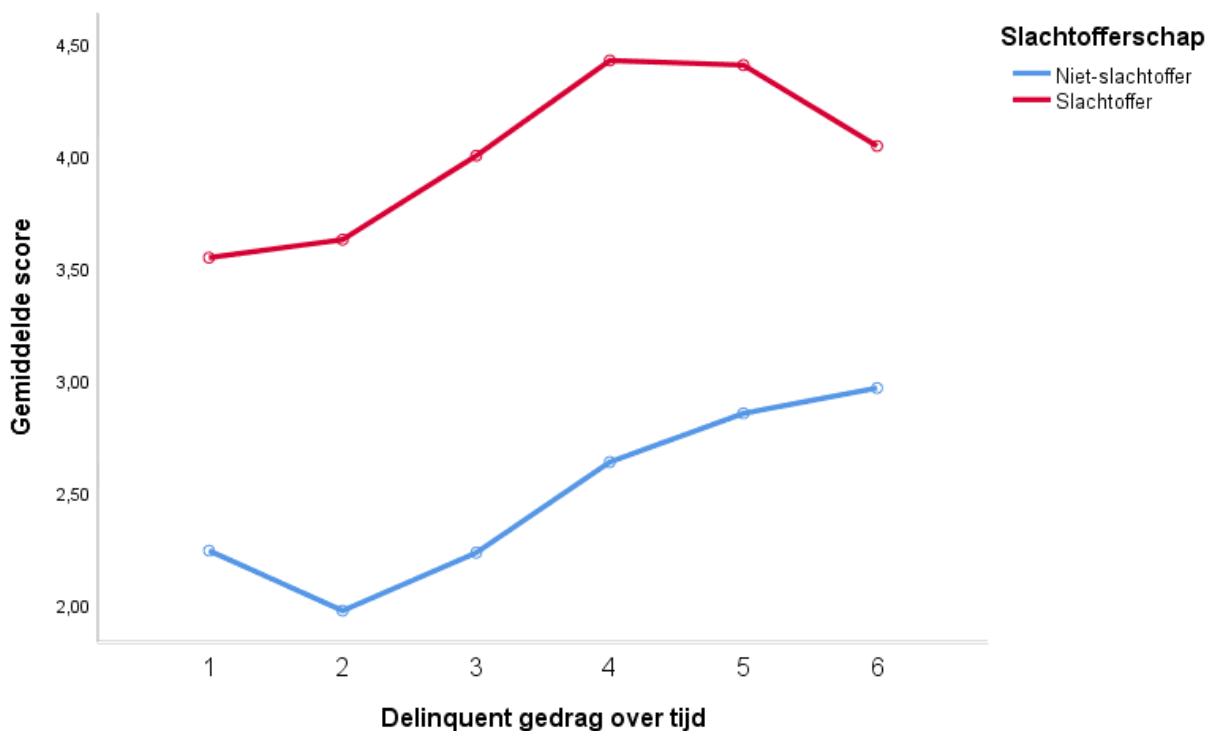
Figuur 3. Gemiddelde score van agressie over tijd in samenhang met slachtofferschap.

De derde deelvraag was, hoe ontwikkelt agressie bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar, en hangt slachtofferschap samen met deze ontwikkeling? Uit de analyses kwam naar voren dat er een significant binnenpersoons hoofdeffect van tijd op agressie was, $F(5, 1820) = 10.65$, $p < .001$, $\eta^2 = .03$. Dit is een klein effect, dit houdt in dat 3% van de totale variantie toeschreven kan worden aan verschillen over tijd. Er was geen kwadratisch effect gezien, maar er was wel een significant lineair hoofdeffect gevonden, $F(1, 364) = 23.12$, $p < .001$, $\eta^2 = .01$. In de grafiek is een lineaire afname te zien, hierin is te zien dat de score op agressie afneemt naarmate de slachtoffers en niet-slachtoffers ouder worden. Verder was er een significant hoofdeffect van slachtofferschap, $F(1, 364) = 43.21$, $p < .001$, $\eta^2 = .11$. Dit is een medium effect, dit houdt in dat 11% van de totale variantie toegeschreven kan worden aan slachtofferschap. Zoals in de grafiek is weergegeven, is te zien dat slachtoffers hogere score op agressie dan niet-slachtoffers. Daarnaast werd er geanalyseerd of er sprake was van een

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

significant interactie-effect tussen de variabelen slachtoffer en agressie. Er werd een significant interactie-effect gevonden, $F(5, 1820) = 3,60, \rho < .003, \eta^2 = .01$. Dit is een klein effect, dit houdt in dat 1% van de totale variantie toegeschreven kan worden aan het interactie-effect slachtofferschap en tijd. Dit betekent dat slachtofferschap een effect heeft op de ontwikkeling van agressie. Er werd geen lineaire interactie-effect gevonden, maar er werd een kwadratisch interactie-effect gevonden, $F(1, 364) = 11.58, \rho < .001, \eta^2 = .03$. In de grafiek is te zien dat de niet- slachtoffers geleidelijk afnemen over tijd. Bij de slachtoffers is te zien dat zij over tijd redelijk gelijk blijven qua score en naarmate ze ouder worden is er een afname te zien in agressief gedrag.

Effect van slachtofferschap op delinquent gedrag

Figuur 4. Gemiddelde score van delinquent gedrag over tijd in samenhang met slachtofferschap

De vierde deelvraag was, hoe ontwikkelt delinquent gedrag bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar, en hangt slachtofferschap samen met deze ontwikkeling? Uit de analyses kwam naar voren dat er een significant binnenpersoons hoofdeffect van tijd op delinquent gedrag was gevonden, $F(5, 1820) = 10,75, \rho < .001, \eta^2 = .03$. Dit is een klein effect, dit houdt in dat 3%

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

van de totale variantie toeschreven kan worden aan verschillen over tijd. Er was geen kwadratisch effect gevonden, echter wel een lineair hoofdeffect gevonden, $F(1, 364) = 25,65$, $\rho < .001$, $\eta^2 = .07$. Dit betekent dat er een lineaire toename te zien is, in de grafiek is te zien dat de score op delinquent gedrag toeneemt naarmate de adolescenten ouder worden. Verder was er een significant hoofdeffect van slachtofferschap gevonden, $F(1, 364) = 50,40$, $\rho < .001$, $\eta^2 = .12$. Dit is een medium effect, dit houdt in dat 12% van de totale variantie toegeschreven kan worden aan slachtofferschap. In de grafiek is te zien dat slachtoffers hoger scoren op delinquent gedrag dan niet-slachtoffers. Daarnaast werd er geanalyseerd of er sprake was van een significant interactie-effect tussen de variabelen slachtofferschap en tijd. Er werd een significant interactie-effect gevonden, $F(5, 1820) = 1,67$, $\rho < .005$, $\eta^2 = .01$. Dit is een klein effect, dit houdt in dat 1% van de totale variantie toegeschreven kan worden aan het interactie-effect slachtofferschap en tijd. Dit betekent dat slachtofferschap een effect heeft op de ontwikkeling van delinquent gedrag. Er werd geen lineaire interactie-effect gevonden, echter wel een kwadratisch significant interactie-effect gevonden, $F(1, 364) = 7,50$, $\rho < .006$, $\eta^2 = .02$. In de grafiek is te zien dat de niet-slachtoffers geleidelijk toenemen over tijd. Bij de slachtoffers is te zien dat zij over tijd redelijk toenemen en naarmate ze iets ouder worden, neemt de score weer af.

Discussie

Het doel van dit onderzoek was om te bestuderen hoe slachtofferschap bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar samenhangt met de ontwikkeling van internaliserende en externaliserende problematiek. Het Onderzoek van Casper & Card (2017) toont aan dat slachtofferschap bij adolescenten met internaliserende en externaliserende gedragsproblemen vaker voorkomen. Waarschijnlijk als gevolg van een algemene kwetsbaarheid voor psychopathologie bij adolescenten die het slachtoffer zijn van delinquent gedrag (Schaefer et al., 2018). Er is minder onderzoek bekend naar hoe slachtofferschap bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar samenhangt tot ontwikkeling van internaliserende en externaliserende gedragsproblemen. Uit de onderzoeksresultaten is gebleken dat er een gemiddeld verschil is gevonden tussen jongeren met en zonder slachtofferschap, de slachtoffers scoren over alle tijdstippen in bijna alle probleemgebieden hoger dan de niet-slachtoffers, behalve bij het probleemgebied angst. Kortom, de slachtoffergroep scoort hoger op de probleemgebieden dan de niet-slachtoffergroep, maar de richting van de ontwikkeling over tijd verschilde niet. Verder is gebleken dat er een significant interactie-effect is gevonden tussen tijd en slachtofferschap op agressie en delinquent gedrag. Dit betekent dat de ontwikkeling van

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

agressie en delinquent gedrag over tijd verschilde tussen de groepen.

De eerste deelvraag was, hoe ontwikkelt een depressie bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar, en hangt slachtofferschap samen met deze ontwikkeling? De resultaten laten zien, dat de adolescenten in het begin hoger scoren op depressie, naarmate de adolescenten ouder worden neemt de score op depressie af en uiteindelijk neemt de score weer toe. Verschillende onderzoeken hebben aangetoond dat de toename van een depressie zichtbaar wordt in de leeftijd van dertien tot vijftien jaar, met een piek in de leeftijd van zeventien tot achttienjaar (Jane Costello et al., 2006; Lewinsohn et al., 1994). Onze resultaten komen in grote lijnen overeen met onderzoeken waaruit gebleken is dat het ontwikkelen van een depressie geleidelijk toe neemt met de leeftijd. Verder is gebleken dat de slachtoffers een hogere score halen op depressie dan de niet-slachtoffers. Dit komt overeen met eerder onderzoek waaruit is gebleken dat tegenslagen in de kindertijd, waaronder seksueel misbruik en psychopathologie later een risico kan zijn voor het ontwikkelen van een depressie. (Hill et al., 2004; Shanahan et al., 2011). Er werd geen interactie-effect gevonden, dit betekent dat de verandering in ernst van symptomen over de meetmomenten niet verschilt tussen slachtofferschap en niet-slachtofferschap.

De tweede deelvraag, hoe ontwikkelt angst bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar, en hangt slachtofferschap samen met deze ontwikkeling? De resultaten laten zien, dat de angst symptomen afnemen naarmate de adolescenten ouder worden. Verder viel het op dat slachtoffers geen significante hogere scores hebben dan niet-slachtoffers. Ook werd er geen interactie-effect gevonden, dit betekent dat de verandering in ernst van symptomen over de meetmomenten niet verschilt tussen slachtofferschap en niet-slachtofferschap. Onze resultaten kwamen niet overeen met studies die laten zien dat sociale vermijding een veel voorkomende reactie is bij slachtoffers van delinquent gedrag (Klemanski et al., 2017; Mathews et al., 2014; Zimmer-Gembeck, 2015). Dit zou bijvoorbeeld verklaard kunnen worden doordat in de andere onderzoeken angst op een andere manier is gemeten dan hoe het in dit huidige onderzoek is gemeten.

De derde deelvraag, hoe ontwikkelt agressief gedrag bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar, en hangt slachtofferschap samen met deze ontwikkeling? Uit de onderzoeksresultaten is gebleken dat bij adolescenten agressief gedrag afneemt naarmate de adolescenten ouder worden. De slachtoffers scoren hoger op agressief gedrag dan de niet-slachtoffers. Er werd een interactie-effect gevonden, dit betekent dat slachtofferschap een effect heeft op de ontwikkeling van agressie. Het onderzoek van Brown et al., (2007) heeft aangetoond dat adolescenten eerder agressie kunnen ontwikkelen als zij te maken hebben gehad met meerdere

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

stressvolle levensgebeurtenissen.

De vierde deelvraag was, hoe ontwikkelt delinquent gedrag bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar, en hangt slachtofferschap samen met deze ontwikkeling? Uit de onderzoekresultaten is gebleken dat delinquent gedrag toe neemt naarmate de adolescenten ouder worden. Uit het onderzoek van Cuevas et al, (2007) werd bevestigd dat delinquent gedrag toeneemt naarmate de slachtoffers ouder werden. Verder scoren slachtoffers hoger op delinquent gedrag dan de niet-slachtoffers. Dit was terug te zien in meerdere onderzoeken, hierin werd bevestigd dat slachtofferschap een oorzaak kan zijn van latere delinquentie (Agnew, 2006; Farrell & Zimmerman, 2018). Tot slot werd er ook een interactie-effect gevonden, dit betekent dat slachtofferschap een effect heeft op de ontwikkeling van delinquent gedrag.

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen, waar rekening mee gehouden moet worden bij het interpreteren van de resultaten. De groep slachtoffers is vastgesteld aan de hand van een screeningsvragenlijst. Om ervoor te kiezen dat er een voldoende grootte groep van slachtoffers was, was ervoor gekozen om al vanaf een score van één, zich tot de groep van slachtoffers te horen. Verder is ervoor gekozen om één variabele te maken voor slachtofferschap, waardoor alle zes de gemiddelde meetmomenten in een variabele is gekomen. Hierdoor kan het zijn dat bijvoorbeeld adolescenten in de slachtoffergroep tot meetmoment 5 nog geen slachtofferschap hadden ervaren. Het zou betrouwbaarder zijn geweest om een somscore te gebruiken om de mate van slachtofferschap in kaart te kunnen brengen en daarin te kunnen differentiëren.

Ten tweede is er in deze studie gebruik gemaakt van zelfrapportage vragenlijsten. Er bestaan een aantal nadelen aan deze manier van testen. Het is met zelfrapportage mogelijk om sociaal wenselijke antwoorden te geven (Rassin, 2004). Tot slot kan er volgens Schwarz, (1999) een verkeerd begrip zijn van de vragen bijvoorbeeld door de context, waaronder ook formulering valt, of door de eerdere items van de vragenlijst. Echter, de onderzoeken die naar de afzonderlijke vragenlijsten zijn uitgevoerd, laten allen goede cijfers voor betrouwbaarheid en validiteit zien. De nadelen aan zelfrapportage vragenlijsten in het algemeen, hoeven niet perse mee te hebben gespeeld in dit onderzoek, maar de mogelijkheid is er wel.

Ondanks de beperkingen kent het onderzoek ook sterke punten. De middelbare scholen uit de getrokken steekproef lagen verspreid over Nederland. Hierdoor werd de kans kleiner dat specifieke bevolkingsgroepen niet waren meegenomen in het onderzoek. Verder hadden alle onderzoekers gebruik gemaakt van gestandaardiseerde handleidingen, dit heeft bijgedragen aan de interne validiteit.

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

Voor vervolgonderzoek kan gekeken worden naar sekseverschillen. Uit onderzoek is gebleken dat het niet duidelijk is of sekseverschil leidt tot een verschil in voorspellen bij slachtofferschap op internaliserende en externaliserende gedragsproblematiek (Monks et al., 2009). Verder is er in dit onderzoek alleen gekeken naar slachtofferschap van delinquent gedrag en hoe dit samenhangt met gedragsproblemen. Tegenwoordig is er een sterke toename van het gebruik van internet en sociale media, hierin is een toename te zien in cyberpesten (Smith et al., 2008). Een aanbeveling kan zijn om de invloed van cyberpesten op het voorspellen van internaliserende en externaliserende gedragsproblemen te onderzoeken.

Concluderend, het huidige onderzoek heeft een bijdrage geleverd aan de kennis of slachtofferschap van delinquent gedrag, internaliserende en externaliserende gedragsproblemen kan voorspellen. Hieruit is gebleken dat slachtofferschap van delinquent gedrag een effect heeft op de ontwikkeling van externaliserende gedragsproblemen. Verder is gebleken dat er een gemiddeld verschil is gevonden in slachtofferschap, de slachtoffers scoren op bijna alle probleemgebieden hoger dan de niet-slachtoffers, behalve op het probleemgebied angst. Door deze kennis kan er een bijdrage geleverd worden aan de gevolgen van slachtofferschap van delinquent gedrag. Om vervolgens een preventieprogramma te maken, waarin de adolescent vroegtijdig de signalen kan herkennen van internaliserende en externaliserende gedragsproblemen.

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

Referentielijst

- Agnew, R. (2010). *Pressured into crime: An overview of general strain theory*. Oxford University Press.
- Anda, R., & Felitti, V. (2004). Childhood Abuse, Household Dysfunction, and Indicators of Impaired Adult Worker Performance. *The Permanente Journal*, 8.
doi:10.7812/TPP/03-089
- Brown, S., Fite, P. J., DiPierro, M., & Bortolato, M. (2017). Links Between Stressful Life Events and Proactive and Reactive Functions of Aggression. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 26, 691–699. doi:10.1080/10926771.2017.1322658
- Choi, N. G., DiNitto, D. M., Marti, C. N., & Choi, B. Y. (2017). Association of adverse childhood experiences with lifetime mental and substance use disorders among men and women aged 50+ years. *International Psychogeriatrics*, 29, 359–372.
doi:10.1017/S1041610216001800
- Cuevas, C. A., Finkelhor, D., Turner, H. A., & Ormrod, R. K. (2007). Juvenile Delinquency and Victimization: A Theoretical Typology. *Journal of Interpersonal Violence*, 22, 1581–1602. doi:10.1177/0886260507306498
- Dadds, M. R., & Barrett, P. M. (2001). Practitioner Review: Psychological Management of Anxiety Disorders in Childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42, 999–1011. doi:10.1111/1469-7610.00798
- Farrell, C., & Zimmerman, G. M. (2018). Is Exposure to Violence a Persistent Risk Factor for Offending across the Life Course? Examining the Contemporaneous, Acute, Enduring, and Long-term Consequences of Exposure to Violence on Property Crime, Violent Offending, and Substance Use. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 55, 728–765. doi:10.1177/0022427818785207

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

Finkelhor, D., Turner, H. A., Shattuck, A., & Hamby, S. L. (2015). Prevalence of Childhood Exposure to Violence, Crime, and Abuse: Results From the National Survey of Children's Exposure to Violence. *JAMA Pediatrics*, *169*, 746.

doi:10.1001/jamapediatrics.2015.0676

Fite, P. J., Williford, A., Cooley, J. L., DePaolis, K., Rubens, S. L., & Vernberg, E. M. (2013). Patterns of Victimization Locations in Elementary School Children: Effects of Grade Level and Gender. *Child & Youth Care Forum*, *42*, 585–597.

doi:10.1007/s10566-013-9219-9

Hill, J., Pickles, A., Rollinson, L., Davies, R., & Byatt, M. (2004). Juvenile- versus adult-onset depression: Multiple differences imply different pathways. *Psychological Medicine*, *34*, 1483–1493. doi:10.1017/S0033291704002843

Jane Costello, E., Erkanli, A., & Angold, A. (2006). Is there an epidemic of child or adolescent depression? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *0*, 061024022229003. doi:10.1111/j.1469-7610.2006.01682.x

Jennings, W. G., Higgins, G. E., Tewksbury, R., Gover, A. R., & Piquero, A. R. (2010). A Longitudinal Assessment of the Victim-Offender Overlap. *Journal of Interpersonal Violence*, *25*, 2147–2174. doi:10.1177/0886260509354888

Klemanski, D. H., Curtiss, J., McLaughlin, K. A., & Nolen-Hoeksema, S. (2017). Emotion Regulation and the Transdiagnostic Role of Repetitive Negative Thinking in Adolescents with Social Anxiety and Depression. *Cognitive Therapy and Research*, *41*, 206–219. doi:10.1007/s10608-016-9817-6

Lewinsohn, P. M., Clarke, G. N., Seeley, J. R., & Rohde, P. (1994). Major Depression in Community Adolescents: Age at Onset, Episode Duration, and Time to Recurrence. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *33*, 809–818.

doi:10.1097/00004583-199407000-00006

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

- Mathews, B. L., Kerns, K. A., & Ciesla, J. A. (2014). Specificity of emotion regulation difficulties related to anxiety in early adolescence. *Journal of Adolescence*, *37*, 1089–1097. doi:10.1016/j.adolescence.2014.08.002
- McKinney, C. M., Caetano, R., Ramisetty-Mikler, S., & Nelson, S. (2009). Childhood Family Violence and Perpetration and Victimization of Intimate Partner Violence: Findings From a National Population-Based Study of Couples. *Annals of Epidemiology*, *19*, 25–32. doi:10.1016/j.annepidem.2008.08.008
- McLeod, B. D., Wood, J. J., & Weisz, J. R. (2007). Examining the association between parenting and childhood anxiety: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, *27*, 155–172. doi:10.1016/j.cpr.2006.09.002
- Monks, C. P., Smith, P. K., Naylor, P., Barter, C., Ireland, J. L., & Coyne, I. (2009). Bullying in different contexts: Commonalities, differences and the role of theory. *Aggression and Violent Behavior*, *14*, 146–156. doi:10.1016/j.avb.2009.01.004
- Rachman, S. (1991). Neo-conditioning and the classical theory of fear acquisition. *Clinical Psychology Review*, *11*(2), 155–173. doi:10.1016/0272-7358(91)90093-A
- Sadock, B. J., Sadock, V. A., & Kaplan, H. I. (2007). *Kaplan and Sadock's synopsis of psychiatry: Behavioral sciences, clinical psychiatry* (10. ed., internat. ed). Lippincott Williams & Wilkins.
- Schaefer, J. D., Moffitt, T. E., Arseneault, L., Danese, A., Fisher, H. L., Houts, R., Sheridan, M. A., Wertz, J., & Caspi, A. (2018). Adolescent Victimization and Early-Adult Psychopathology: Approaching Causal Inference Using a Longitudinal Twin Study to Rule Out Noncausal Explanations. *Clinical Psychological Science*, *6*, 352–371. doi:10.1177/2167702617741381
- Schreck, C. J., Berg, M. T., Ousey, G. C., Stewart, E. A., & Miller, J. M. (2017). Does the Nature of the Victimization–Offending Association Fluctuate Over the Life Course?

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

An Examination of Adolescence and Early Adulthood. *Crime & Delinquency*, 63, 786–813. doi:10.1177/0011128715619736

Schwarz, N. (1999). Self-reports: How the questions shape the answers. *American Psychologist*, 54(2), 93–105. doi:10.1037/0003-066X.54.2.93

Shanahan, L., Copeland, W. E., Costello, E. J., & Angold, A. (2011). Child-, adolescent- and young adult-onset depressions: Differential risk factors in development? *Psychological Medicine*, 41, 2265–2274. doi:10.1017/S0033291711000675

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376–385. doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x

Smith-Marek, E. N., Cafferky, B., Dharmidharka, P., Mallory, A. B., Dominguez, M., High, J., Stith, S. M., & Mendez, M. (2015). Effects of Childhood Experiences of Family Violence on Adult Partner Violence: A Meta-Analytic Review: Childhood Family Violence and IPV. *Journal of Family Theory & Review*, 7, 498–519. doi:10.1111/jftr.12113

Taylor, T. J., Freng, A., Esbensen, F.-A., & Peterson, D. (2008). Youth Gang Membership and Serious Violent Victimization: The Importance of Lifestyles and Routine Activities. *Journal of Interpersonal Violence*, 23, 1441–1464. doi:10.1177/0886260508314306

Thayer, Z., Barbosa-Leiker, C., McDonell, M., Nelson, L., Buchwald, D., & Manson, S. (2017). Early life trauma, post-traumatic stress disorder, and allostatic load in a sample of American Indian adults: Thayer et al. *American Journal of Human Biology*, 29, doi:10.1002/ajhb.22943

Vaillancourt, T., Brittain, H., Bennett, L., Arnocky, S., McDougall, P., Hymel, S., Short, K., Sunderani, S., Scott, C., Mackenzie, M., & Cunningham, L. (2010). Places to Avoid:

SLACHTOFFERSCHAP EN GEDRAGSPROBLEMEN

Population-Based Study of Student Reports of Unsafe and High Bullying Areas at School. *Canadian Journal of School Psychology*, 25, 40–54.

doi:10.1177/0829573509358686

Williford, A., Orsi, R., DePaolis, K. J., & Isen, D. (2018). Cyber and traditional peer victimization: Examining unique associations with children's internalizing difficulties. *Children and Youth Services Review*, 93, 51–59. doi:10.1016/j.childyouth.2018.07.001

Zimmer-Gembeck, M. J. (2015). Emotional sensitivity before and after coping with rejection: A longitudinal study. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 41, 28–37.

doi:10.1016/j.appdev.2015.05.001